

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Lakkala, Keijo; Eskelinen, Teppo; Pyykkönen, Miikka

Title: Utopia ja metamodernismi : yksilöllisen toiveikkuuden ja yhteiskunnallisen muutoksen välissä

Year: 2024

Version: Published version

Copyright: © 2024 Authors

Rights: CC BY-NC-ND 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Please cite the original version:

Lakkala, K., Eskelinen, T., & Pyykkönen, M. (2024). Utopia ja metamodernismi : yksilöllisen toiveikkuuden ja yhteiskunnallisen muutoksen välissä. In S. Anttonen, M. Hallila, A. Helle, H. Marttinen, & K. Sandbacka (Eds.), *Metamodernismi : kirjallisuuden ja kulttuurin muutos 2000-luvun Suomessa* (pp. 57-78). Suomalaisen kirjallisuuden seura. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia, 1496. <https://oa.finlit.fi/site/books/e/10.21435/skst.1496/>

Utopia ja metamodernismi

Yksilöllisen toiveikkuuden ja yhteiskunnallisen muutoksen välissä

Keijo Lakkala

 <https://orcid.org/0000-0002-4887-3682>

Teppo Eskelinen

 <https://orcid.org/0000-0001-5899-6996>

Miikka Pyykkönen

 <https://orcid.org/0000-0001-7479-8201>

Utopioista on käyty jonkin verran keskustelua metamodernismiteorian yhteydessä (ks. esim. Sandbacka 2021; Vermeulen & van den Akker 2015). Tämä on varsin luontevaa, edustaahan teoria liikahdusta pois-päin postmodernismin teorian ja postmodernin ajan ironisesta näköalattomuudesta.¹ Metamodernin tutkimus on orientoitunut taide- ja kulttuuriteoreettisesti, joten siinä tyypillisesti lähestytään asiaa taiteilijan ja taiteen tekemisen näkökulmista, olkoonkin että myös laajemmat zeitgeist-näkökulmat ovat usein esillä. Vaikka yksittäisten taiteellisten ilmausten yhteisölliset ja yhteiskunnalliset pyrkimykset onkin analyysissa huomioitu, utopian laajempia yhteiskunnallisia merkityksiä ei ole vielä tarkasteltu. Metamodernismin teorian lupaava utooppinen ajattelu vaatii siksi yksittäisten teosten tai taiteilijoiden tasolta yleisemmälle tasolle siirtymistä.

Tässä luvussa käsittelemmekin metamodernin ja utopian suhdetta laajemman yhteiskunnallisen ajattelun ja muutokseen tähtäävän toiminnan näkökulmista. Laajennamme näin kirjan taiteenteoreettista kysymyksenasettelua yhteiskunnallisen muutoksen teemoihin. Meta-modernismin kaltaisissa aikakautta kuvaavissa teorioissa on aina sekä taiteenteoreettinen että yhteiskunnallinen puoli. Yhteiskunnallisen muutoksen analyysilla on merkitystä jo siksi, että metamodernismin teoriaa voidaan lukea myös performatiivisena, kuten johdantoluvussa todetaan: teorialla on erityinen vastuu, koska se myös tuottaa todellisuutta. Ydinkysymyksemme on, mitä mahdollisuuksia metamodernin käsite avaa utooppiselle ajattelulle ja toisaalta miten utopia-ajattelua tarvitaan täydentämään metamodernin teoriaa. Nojaamme erityisesti Vermeulenin ja van den Akkerin artikkelissa ”Utopia, sort of – a case study in metamodernism” (2015) esittämiin ajatuksiin. Utopian ja metamodernismin suhdetta lähestymme kahdesta näkökulmasta. Ensinnäkin tarkastelemme erilaisia käsityksiä toivon merkityksestä ja metamodernin itseymmärryksen suhtautumista näihin. Toiseksi tarkastelemme metamodernille ajalle tyypillisiä ”kevytutopioita” ja utopian käsitteen välttää käyttöä. Kysymme, onko metamodernin itseymmärrys liikaa kiinni postmodernismissä (ymmärrettynä moderniteetille skeptisenä tieteellisenä diskurssina tai taiteellisenä ilmaisuna), erityisesti mitä tulee yksilösubjektin korostumiseen, ja miten tämä vaikuttaa utopioiden mahdollisuuteen. Kantavana ajatuksenamme on, että metamodernismi avaa oikean suuntaisia näkymiä utooppiseen kuvitteluun, mutta näitä näkymiä on vietävä pidemmälle kuin mihin metamodernismikeskustelussa on toistaiseksi menty.

Seuraavassa alaluvussa avaamme kattavammin lähestymistapaamme metamoderniin ja -modernismiin, minkä jälkeen analysoimme erilaisia toivon muotoja ja niiden suhdetta utopiaan. Tämän jälkeen tarkennamme sitä, mitä utopian ja metamodernismin yhteydet voisivat tarkoittaa ja mitä keskeisiä haasteita tähän liittyy. Tutkimme utopian käsitteen nykyaikaista käyttöä, erityisesti suhteessa yksilöllisten elämänprojektien korostumiseen. Tätä tarkoitusta varten tyologisoimme erilaisia toivon muotoja ja pohdimme niiden kautta, mitä yksilöllisyys on metamodernina aikana ja minkälaisia mahdollisuuksia utooppisella poliittisella

toiminnalla on metamodernin yksilöllisyyden kehikossa. Pohdimme myös metamodernismin suhdetta yhteiskunnallisiin muutosloukkeisiin. Ajatuksemme on, että liikkeiden ilmentämän kollektiivisen toiminnan ja organisoitumisen huomioiminen tarjoaa väylän modernismiteorioiden individualismin kritiikille. Lopuksi vedämme yhteen keskeisiä päätelmiämme ja pohdimme mahdollisuuksia utopian ja metamodernin käsittelyn jatkokehittelyyn.

Metamodernismi: tuntemusrakenne ja sisääntulopiste

Metamodernismin käsitteellä pyritään jäsentämään nyky-yhteiskunnan kulttuurista tilaa ja luomaan eräänlaista ajankuvaa. Nähdäksemme käsite pyrkii myös eri tavoin tapailemaan toivon katoamisen ja toisaalta sen tarpeellisuuden lisääntymisen yhteiskunnallisia syitä. Tältä osin se edustaa irtiottoa postmodernin ja -modernismin mielenmaisemasta. Kuten Kasimir Sandbackan luvussa todetaan, Vermeulen ja van den Akker (2015, 2010) kuvaavat metamodernia Raymond Williamsin (2001) käsitteellä vallitsevaksi tuntemusrakenteeksi (*structure of feeling*). Metamodernismin teoria on pyrkimys tavoittaa tämä uusi tuntemusrakenne. Vermeulen ja van den Akker tulkitsevat – Lyotardia mukaillen – moderniteetin eli modernin ajan kulttuurisen hengen perustuneen suuriin kertomuksiin ja ideologioihin ja postmodernin vastaavan perustuneen ironiaan, yksilölliseen identiteettityöhön ja kiinnittymättömyyteen. He jäsentävät metamodernia näiden välillä huojuvana tilana. Postmodernin kiinnittymättömyyden jälkeen on siirrytty etsimään jälleen vilpittömyyttä ja aitoutta sekä huolestumaan maailman tilasta mutta ilman modernin suuria kertomuksia. Kriisien sävyttämä nykyaika on myös tuottanut yleisen kokemuksen siitä, että vallitsevalla tavalla ei voida jatkaa. Metamoderneiksi identifioituissa kuvauksissa huomautetaan usein, että erityisesti ilmastonmuutos on vaikuttanut postmodernin mielenmaiseman väistymiseen (esim. Gibbons 2021). Vaihtoehtojen hahmottaminen on kuitenkin vaikeaa.

On myös epäselvää, miten tuntemusrakennetta ja sen muuttumista voi ylipäänsä käsitellä. Metamodernin ilmaisuja pyritään etsimään taide-teoksista, mutta on avoin kysymys, miten hyvin eri taideteokset heijas-

tavat ajan yleistä tuntemusrakennetta. Ajalle yleisiä ilmiöitä voi myös etsiä Douglas Kellnerin ”Mediakulttuuri” -kirjassaan (1998) esittelemän otteen mukaisesti tavanomaisista asioista, mainoksista ja massakulttuurista. Vermeulen ja van den Akker (2010) itse torjuvat teknologiseen muutokseen nojaavat ajankuvat, kuten ajatuksen nykyhetkestä ”digimodernina” (Kirby 2009), koska tällaiset ajatukset ”pikemmin radikalisoivat postmodernin kuin muuttavat sitä” (Vermeulen & van den Akker 2010; suom. luvun kirjoittajat). Toisaalta he ovat pitäneet sosiaalisen median verkostoitunutta kulttuuria yhtenä metamodernismin taustatekijänä (van den Akker & Vermeulen 2017). Metamodernismin teoria siis kytkee vallitsevan tuntemusrakenteen toisaalta yhteiskunnan materiaaliseen perustaan, toisaalta korostaa sen erillisyyttä.

Joka tapauksessa metamodernismin teoria ilmaisee ajassa vallitsevan kaipuun toisenlaiseen todellisuuteen. Metamodernismia voidaan nähdäksemme käyttää eräänlaisena sisääntulopisteenä utooppiselle ajattelulle ja toiminnalle, joiden tarkoituksena on ylittää olemassa olevat, syystä tai toisesta kestäättömiksi koetut olosuhteet (ks. esim. Bloch 1986). Sen avulla päästään kiinni aikamme laajoihin kulttuurisiin ilmiöihin, joihin utooppinen teoria ja politiikka kritiikkinsä kohdistaa.

Metamodernismi toivon muotojen kentässä

Metamodernismikeskustelussa viitataan usein metamoderniin käänteenä, jossa toiveikkuus nousee postmodernin ajan ja postmodernismin kynnisyysden jälkeen uudestaan esiin, joskin paradoksaalisessa muodossa. Metamoderni voidaan esimerkiksi kuvata tilana, jossa liikutaan ”toivon ja nihilismin välissä” (Bargár 2021) tai jossa on siirrytty ”ironiseen mutta vakavaan toiveikkuuteen poliittisista tulevaisuuksista” (Schrag 2023, 2021). Toiveikkuus on myös keskeinen utooppisen ajattelun ja toiminnan elementti, ja utopiat usein yhdistetään nimenomaan toivon käsitteeseen (Bloch 1986). Ahdistuksen ja lamaannuksen ylitse kurottava toivo antaa voimaa utopiaprojekteille: metamoderni mielenmaisema maalailee näkymiä todellisuudesta, jossa keskeistä on pyrkimys kohti parempaa.

Toivo ja utopia eivät kuitenkaan ole sama asia, vaikka käsitteet joskus samastetaankin varsin suoraviivaisesti. Käsitteiden välinen ratkaiseva ero auttaa ymmärtämään metamodernin merkitystä ja ongelmia. Toivon ja utopian käsitteiden samastaminen tuottaa käsityksen utopiasta *orientaationa* tai *laatuna*, joka voidaan löytää hyvin monenlaisesta inhimillisestä toiminnasta. Kaikki toiveikkaasti tulevaisuuteen suuntautuvat ajatukset, kuvat, käsitteet ja kulttuurin tuotteet alkavat tällöin näyttää utopian ilmentymiltä. Asian tarkentamiseksi hyödynnämme utopiatutkija Darren Webbin (2008) esittämää toivon käsitteen taksonomiaa.

Toivo voidaan Webbin (2008, 198) mukaan määritellä kaikkein laajimmillaan ”aktiiviseksi orientaatioksi kohti jotain tulevaa hyvää”. Sen päämäärillä ja aktiivisuudella on kuitenkin valtavasti erilaisia muotoja. Webb erottaa viisi toivon lajia: arvioiva (*estimative*), päättäväinen (*resolute*), kärsivällinen (*patient*), kriittinen (*critical*) ja transformatiivinen (*transformative*).

Arvioiva tai päättäväinen toivo eivät Webbin mukaan ole Webbin mukaan utooppisen impulssin ohjaamia (Webb 2008, 199). Arvioiva toivo on liian lähellä vallitsevaa todellisuutta ja kiinnittynyt olemassa olevan maailman tarjoamaan mahdollisuuksien kehikkoon. Se keskittyy enimmäkseen ”realistisiin” uudistuksiin annetuissa yhteiskunnallisissa olosuhteissa ja todennäköisiä tulevaisuuksia koskeviin havaintoihin. Päättäväinen toivo on puolestaan toivoa, joka keskittyy yksilön kykyyn saavuttaa epätodennäköisiäkin tavoitteita annetuissa yhteiskunnallisissa puitteissa. Se keskittyy terveyden paranemisen tai akateemisen ja taloudellisen menestyksen kaltaisiin henkilökohtaisiin tavoitteisiin.

Kärsivällinen toivo kohtaa tulevaisuuden ”rohkealla kärsivällisyydellä”, ilman varsinaista toimijuutta (Webb 2008, 199). Maailman kulkua ohjaa jokin ei-inhimillinen tekijä, oli tämä tekijä sitten historian lait, Jumala tai vaikkapa talouden vaatimukset.

Kriittinen toivo puolestaan lähtee liikkeelle siitä, että olemassa oleva maailma on jollakin tavoin puutteellinen. Tähän toivon lajiin liittyy ”kärsimätön täyttymyksen kaipaus” (Webb 2008, 199). Positiiviset representaatiot paremmasta maailmasta ilmaistaan negatiivisesti: olemassa oleva maailma asetetaan jatkuvan kritiikin alaiseksi, mutta ilman pysyvän positiivisen representaation muotoilua. Kriittinen toivo ohjaa utopiaan,

mutta utopiaan prosessina, ei valmiina pohjapiirroksena. Siinä utopiat ovat moniselitteisiä mielikuvituksen ilmaisuja, eivätkä niinkään toteutettaviksi tarkoitettuja normatiivisia tavoitteita. Kriittisestä toivosta kumpuavan utopismin ensisijainen tarkoitus on tehdä nykyisyys vieraaksi.

Transformatiivinen toivo on puolestaan pyrkimistä kohti normatiivisia yhteiskunnallisia tavoitteita. Tässä muodossaan toivo kokee maailman muokattavissa olevana ja on varma kollektiivisen inhimillisen toimijan mahdollisuuksista todella muokata maailmaa. Pelkän kritiikin sijaan tällainen toivo etsii myös näkemystä siitä, mitä nykyisyyden tilalle halutaan rakentaa. Kuten David Harvey (2000, 174) on kirjoittanut, kollektiivinen vastaus inhimilliseen kärsimykseen ei saa eksyä loputtomien avoimien projektien romantiikkaan, vaan jonkinlainen sulkeuma täytyy myös kyetä pukemaan sanoiksi. Transformatiivinen toivo vaatiikin väli-neellistä ja tavoitteellista yhteiskunnallista *praksista* (Webb 2008, 200).

Kuten huomataan, ei toivo ole millään tavoin yksiselitteinen ilmiö eikä myöskään kytkeydy utopian käsitteeseen suoraviivaisesti. Erityisesti päättäväinen toivo on ei-utooppista, koska utopia on yhteiskunnallinen käsite (ks. esim. Jacoby 2005, x; Claeys 2013; Claeys 2022, 41-47). Utopian tavoitteena on ensisijaisesti yhteiskunnan kuvitteellinen uudelleenjäsentäminen (Levitas 2013). Utooppisen toiminnan tavoitteena taas on tämän kuvittelun todellistaminen ja konkretisoiminen (Wright 2010; Wright 2023). Utopia ei siis yhteiskunnallisena käsitteenä viittaa ensisijaisesti yksilöllisen elämänlaadun parantamiseen. Kärsivällinen toivo torjuu utopiat osoituksena inhimillisen mielikuvituksen ja yhteiskunnallisen toimijuuden yliarvioinnista: on vain toivottava, että asiat kääntyvät parempaan päin. Toivo samaistuuikin utopioihin nähdäksemme vasta kriittisessä ja transformatiivisessa muodossaan.

Toivoa voidaan ajatella sosiaalisesti välittyneenä inhimillisenä kykynä, joka voidaan kokea eri muodoissa. Utooppisessa eli kriittisessä ja transformatiivisessa muodossaan toivo elää ja hengittää toisina aikoina paremmin kuin toisina. Tähän vaikuttaa juuri vallitseva tuntemusrakenne tai Webbin (2008, 200) sanoin ”kollektiivinen emotionaalinen orientaatio”. Mutta utooppinen kollektiivinen emotionaalinen orientaatio ei kuitenkaan ole ainoastaan tunne, se vaan välittyy sellaisten ideoiden, projektien, suunnitelmien ja kokeilujen kautta, jotka kykenevät kiinnittä-

mään julkisen poliittisen mielikuvituksen huomion ja kanavoimaan sitä omiin tarkoituksiinsa (Wright 2010). Näiden erilaisten sosiaalisten välittyneisyyksien avulla yhteiskunnan jäsenet oppivat tuntemaan, arvostamaan, ilmaisemaan ja käyttäytymään tietynlaisten kollektiivisesti jaettujen tunteiden mukaisesti. Voidaankin ajatella, että mikäli transformatiiviselle toivolle halutaan löytää aitoja mahdollisuuksia, on tunteen yhteiskunnallisen muutoksen mahdollisuudesta jollakin tavoin ilmentävä yhteiskunnan instituutioissa itsessään.

Toivon olemassaolo tai puute ovat siis eri asia kuin kysymys siitä, millaiset toivon muodot hallitsevat kollektiivista emotionaalista orientaatiota ja millaista toivoa olemassa olevan yhteiskunnan instituutiot mahdollistavat ja tuottavat. Mikäli ihmiset eivät kykene orientoitumaan toiveikkaasti tulevaisuuteen, ei ole pyrittävä niinkään innostamaan ihmisiä, vaan kysymys on asetettava materialistisemmin: mikä nykyisestä instituutioiden kautta välittyneestä yhteiskunnallisesta olemisestamme tekee sellaista, että se estää utooppisen toivon aktivoitumisen? (Webb 2008, 200–202). Onkin syytä kysyä, missä määrin metamodernin käsite ja siihen kytkeytyvä käsitys toivosta tavoittaa nämä utopia-ajattelun lähtökohdat?

Eräänlaiset utopiat

Utopian ja toivon suhdetta hämärtää se, että utopian käsitettä käytetään nykyisin hyvin väljästi monenlaisissa yhteyksissä. Tätä näkyy sekä tieteessä että taiteessa. Utopian käsite tyypistyy synonyymiksi yleiselle toiveikkuudelle tai tarkoittaa yleisesti pyrkimystä muuttamiseen tai kehittämiseen, tyypillisesti mikrotasolla. Tämä voidaan nähdä vastakohtana perinteisiin yhteiskunnallisiin liikkeisiin kytkeytyneille utopiahankkeille, jotka ovat rakentuneet paitsi materiaalien olosuhteiden tuottamalle pakolle, myös liikkeitä motivoivalle kollektiiviselle transformatiiviselle toivolle.

Metamodernismi-käsitteen kehittäjien Vermeulenin ja van den Akkerin tekstit ovat tässä suhteessa hyvin havainnollisia. Artikkelissaan ”Utopia, Sort of. A Case Study in Metamodernism” (2015) he käsittelevät

havainnollisella tavalla runsaasti esimerkkejä taiteen kentältä ja avaavat nimenomaan metamodernia utopian ilmenemistä sekä utopian merkitystä metamodernissa taiteessa.

Yhteistä heidän käsittelemilleen teoksille on utopian häilyvyys. Metamoderni utooppisuus (tai ”eräänlainen utopia”) on Vermeulenin ja van den Akkerin tulkinnassa toivon ja ironian välistä heiluntaa, joka varsin pitkälti uusintaa postmodernia sirpaleisuutta ja on yleisesti vaikeatulkintaista. Heidän käsittelemissään runoissa, veistoksissa, maalauksissa ja performansseissa näyttää olevan eräänlainen artikuloitumaton lupaus tai häivähdyks toivosta ilman tarkkaa näkemystä, organisoitumista tai ohjelmaa tuon toivon kohteen tavoittelemiseksi, mikä sopii Webbin taksonomiassa arvioivaan tai kriittiseen toivoon. Metamodernin toivon suhde yhteiskunnalliseen muutokseen on myös ambivalentti, ja siitä ollaan valmiita vetäytymään ironian taakse aina tarvittaessa. Usein se myös pelkistyy yksilölliseen haluun, päättäväiseen toivoon, joka on maailmaan tyytymättömän yksilösubjektin toiveikkuutta, ei pyrkimystä rakentaa yhdessä parempia jaettuina tulevaisuuksia.

Kyse ei kuitenkaan ole ainoastaan taiteesta, jonka mielenmaisemaa Vermeulen ja van den Akker tulkitsevat epäilemättä osuvasti. Myös yhteiskunta- ja kulttuurintutkimuksen kentällä puhutaan nykyisin paljon utopioista varsin samanlaisessa hengessä. Asian havainnollistamiseksi teimme katsauksen tutkimusartikkeleihin, joita kansainvälisistä tietokannoista löytyy hakusanoilla ”utopia” ja ”hope”. Niissä kaikissa utopian käsite esiintyy juuri metamodernismin hengessä: se liittyy pikemmin häilyvään toiveikkuuteen kuin yhteiskunnalliseen muutokseen ja näkyy maltillisena ja tyypillisesti yksilöllisenä.

Esimerkiksi Atanasova (2021) käsittelee yksilöiden ostopäätöksillään osoittamia toiveita maailman muuttamiseksi ja kutsuu näitä ”kuluttajien notkeiksi utopioiksi” (*liquid consumer utopias*), joita luonnehtivat välittömyys, lyhytaikaisuus ja hyperindividualismi. Eringfeld (2021) on tutkinut yliopistoa koskevia utopioita ja mainitsee, että niihin kuuluvat verkko-opintojen määrän lisääntyminen, kaikille avoimien MOOC-verkkokurssien ja nauhoitettujen luentojen tarjonnan paraneminen, avoimen lähdekoodin ja avoimen saatavuuden lisääntyminen, tieteidenvälinen yhteistyö ja humanistinen kasvatusajattelu. Epäselvää kuiten-

kin on, mikä tekee näistä hyvistä asioista varsinaisesti utopioita. Stone (2018) on tutkinut yhteisöllisen liikuntatoiminnan kehittämistä, esimerkiksi osallisuuden kokemusten tuottamiseksi pakolaisille, ja kutsuu tätä ”liikunnan kehittämisen utopioiksi”. Atkins ja muut (2015) pyrkivät kirjanpitostandardien kehittämiseen niin, että ilmastonmuutoksen kielteiset vaikutukset tulisivat kirjanpidossa huomioiduiksi. He kutsuvat pyrkimystään ”utooppiseksi kestäväksi kirjanpidoksi” (*utopian sustainable accounting*). Utopian käsitteen kautta on myös tutkittu niin liikkuvuuden tulevaisuutta (Lopez-Galviz, Buscher & Freudendal-Pedersen 2020), arkkitehtonisia ratkaisuja (Krafft 2010), performanssien muotoa ja tyyliä (Dolan 2005) kuin kuluttajatutkimuksen uudistamistakin (Woodruffe 1997). Listaa voisi jatkaa lähes loputtomiin.

Yhteistä näille kaikille on utopian käsitteen käyttäminen väljästi tarkoittamaan toivoa tai pelkästään jostain – yleensä varsin konformistisesta – välittömän pragmaattisesta näkökulmasta arvotettuja positiivisia asioita. Näistä myönteisistä mikrotason kehityskuluista tulee eräänlaisia ”kevytutopioita” erotuksena varsinaisista ”aidoista utopioista” (ks. Karhu 2019; Karhu 2022). Tarkoituksemme ei ensisijaisesti ole kritisoida näitä sinänsä relevantteja tutkimuksia. Haluamme kuitenkin kiinnittää huomiota niiden tapaan käyttää utopian käsitettä lähinnä nimityksenä kokemukselle siitä, ettei vallitseva tilanne tyydytä. Utopia vaikuttaisi näissä tutkimuksissa irronneen sellaisesta merkityksestä, jossa se viittaa yhteiskunnan laajaan muutokseen materiaalisen perustan muuttumisen mielessä tai kuvaan toisenlaisesta yhteiskunnasta.

Aurinkorantautopiat

Käsittelemme seuraavaksi tarkemmin kahta esimerkkitapausta nykyajalle tyypillisestä kevytutooppisuudesta ja tarkastelemme kriittisesti niihin sisältyvien toiveikkuuksien muotoja. Ensimmäinen esimerkki on antropologien ”auringonlasku-utopiaksi” tai ”aurinkorantautopiaksi” kutsuma ilmiö. Se on siirtolaisuutta parempien elinolosuhteiden perässä johonkin toiseen, yleensä talvisin lämpimään maahan. Euroopassa suurin muuttajaryhmä ovat Pohjois-Euroopasta (Iso-Britannia ja Pohjoismaat)

Välimerelle muuttavat varakkaat eläkeläiset, mutta esimerkiksi Euroopan unionin yhteinen työnhakulainsäädäntö on mahdollistanut myös työnhakijoiden ja keikkatöitä tekevien liikkuvuuden aurinkorannoille. (Karisto 2008; Benson & O'Reilly 2009.)

Aurinkorantautopioita ovat tutkineet esimerkiksi Antti Karisto kirjasaan ”Satumaa” (2008) ja James Annesley artikkelissaan ”Pure Shores” (2004). Näissä tutkimuksissa todetaan, että aurinkorantautopioihin liittyy yksilön kohdalla samanlaista unelmointia ja toiveikkuutta kuin yhteiskunnallisten utopioiden kohdalla, mutta siinä missä jälkimmäisessä utopia on toistaiseksi olemassa olematon paikka tai asioiden tila, aurinkorantautopiassa paikka ja sen olosuhteet ovat kokonaan tai ainakin pääpiirteissään tiedossa (ks. esim. Annesley 2004; Karisto 2008). Utopia ei tällöin tarkoita yhteiskunnan vaan yksilön elämän muutosta.

Yksilöllisillä aurinkorantautopioilla ja laajemmilla yhteiskunnallisilla utopioilla on samankaltaisuuksia. Motivoivat tekijät aurinkorantautopioissa ovat usein samat kuin yhteiskunnallisten olosuhteiden muuttamisessa: henkilökohtainen tyytymättömyys vallitsevaan ja yhtäältä lupaus paremmasta eli nykyisten olosuhteiden ylittäminen. Myös muutoksesta seuraava palkkio näyttää yksilön näkökulmasta samanlaiselta kuin yhteiskunnallisissa utopioissa: utooppista impulssia vahvistavat tarinat on kuorrutettu romantisoituilla viittauksilla paratiisinomaisiin olosuhteisiin ja ihmisten onnellisuuteen. Lisäksi aurinkorantautopiatkin voivat perustua jaettuun kokemukseen, mutta toisin kuin yhteiskunnallinen transformatiivinen utopia, ne eivät vaadi toiminnallista yhteistyötä tai edellytä vahvaa yhteisöllisyyttä ja yhteisyyttä. Aurinkorantautopia voi olla yhteisöllinen, kuten yhteiskunnalliset utopiat aina ovat, mutta kevyesti ja enemmän tai vähemmän vahingossa. Aurinkorantautopioissa onnellisuutta etsitään vaihtamalla itse maisemaa. Se on useimmiten melko vaivattomasti mahdollista sitä tavoittelevalle, toisin kuin massiivisia kollektiivisia ponnistuksia edellyttävissä yhteiskunnallisissa utopioissa tai edes niiden ”esivaiheissa” (Wright 2010; ks. myös Lakkala & Pyykkönen 2018).

Aurinkorantautopiaan ei kuulu sen enempää ajatusta yhteiskunnallisten rakenteiden tai poliittisen järjestelmän radikaalista uudistamisesta – tai edes sen kuvittelemisesta – kuin halua luoda uudenlaista yhteisöl-

listä kulttuuria, joka olisi nykyisiä olosuhteita parempi jollekin väestönosalle. Jos Blochin (1986; ks. myös Hudson 1982) määrittelyjä on uskominen, juuri näitä voi pitää utopian ja toivon peruselementteinä yksilösubjektiivisten ja yksilöllisen elämän olosuhteita koskevien muutosten ohella. Voidaan kysyä, ovatko aurinkorantautopiat lainkaan utopioita, jos ne eivät täytä utopian yhteiskunnallisia kriteerejä tai funktioita?

Jos aurinkorantautopiasia ajatellaan postmodernin ja metamodernin kautta, voidaan sitä pitää niihin sisältyvien utopian ulottuvuuksien sekamuotona. Yhtäältä kyse on postmodernille ajan hengelle tyypillisestä kulutusorientoituneesta yksilökeskeisyydestä sekä postmodernismin häilyvyydestä ja toivottomuudesta suhteessa yhteiskunnallisiin muutoksiin tai visioihin (ks. esim. Callinicos 1991; Goldman 1992). Osalle siinä on kyse myös ironiasta. Toisaalta aurinkorantautopiasia voi pitää nimenomaan metamodernin ilmentymänä sikäli, että yhteiskunnalliset kriisit saatetaan tunnistaa, mutta teot niiden taittamiseksi jäävät artikuloimatta. Aurinkorantautopia tarjoaa yksilölle toivoa kuten metamodernille ajalle on tyypillistä, mutta toivo kytkeytyy vallitseviin olosuhteisiin. Jos aurinkorantautopiasia tarkastellaan Webbin (2008, 199) utooppisen toivon taksonomian avulla, niin se jää arvioivan ja päättäväisen toivon tasolle. Aurinkorantautopiassa ei tosin laadita yhteiskunnallisia vaihtoehtoja tai edes jäsenellä yhteiskunnallista mielikuvitusta uudelleen.

Yksilöllistyminen, postmodernismi ja toivo

Toinen esimerkkimme koskee yksilöllistymistä ja erityisesti sitä ilmentävää yrittäjähenkisyyttä. Utooppisuuden tätä päivää on itsen keksiminen tai löytäminen aina uudelleen. Yksityistetyn toivon eetoksessa itsen löytäminen tarkoittaa henkistä, kehollista ja kognitiivista muutosta, jonka kautta yksilö tulee paremmaksi, vahvemmaksi ja terveemmäksi ilman, että tällä kehityksellä on välttämättä mitään positiivista vaikutusta yhteisöön (Eskelinen & Lakkala & Pyykkönen 2020, 40–41). Tämän kääntöpuolena on vaihtoehdottomuus ja toivottomuus laajojen kollektiivisten muutosten suhteen.

Kärjistettynä asia voidaan esittää seuraavasti: Kun yksilö tavoittelee hyvinvointia, tapahtuu se terveellisten elämäntapojen, kuten liikunnan ja ravinnon kautta, päättäväisen toivon mukaisesti. Kulttuurinen muutos tapahtuu yksilötasolla suvaitsevaisuuden ja herkkyyden taitojen kehittämisenä kulttuurisesti monimuotoisessa maailmassa tai oman luovuuden erilaisena kehittämisenä. Poliittinen muutos tarkoittaa yksilöllistä muutosta ostopäätösten ja sosiaalisen median suorapuheisuuden kautta. Taloudellisen muutoksen luomisessa merkitykselliseksi nousee taas yrittäjämäisyys ja siihen liitetty henkilökohtainen kontrollintunne. Yrittäjämäisyys on hiipinyt jopa poliittiseen aktivismiin, sillä monet nuoret yrittäjät perustelevat yrittäjäksi ryhtymistä halulla muuttaa vallitsevia olosuhteita ja vaikuttaa asioihin (ks. esim. Haikkola & Myllyniemi 2020, 84–85).

Yrittäjyyden puolesta puhuvilla koulutus- ja konsulttidiskursseilla on oma vertauskuvastonsa ja kielellinen estetiikkansa (Harni 2019; Mononen-Batista Costa 2022; Pyykkönen 2021). Kielen tarkoitus on innostavien esikuvien ja mallien kautta johdattaa yksilö henkilökohtaiseen, ennen kaikkea persoonallisuutta koskevaan muutokseen, josta puhutaan toisinaan myös ”yrittäjyyden utopiana” tai ”henkilökohtaisena utopiana”. Utooppinen yrittäjähahmo ei tässä diskurssissa ole ainoastaan ratkaisu taloudellisiin kriiseihin vaan olemisen kriiseihin ylipäätään. Yrittäjäsankari pyrkii positiiviseen muutokseen aloittamalla itsestään. Ensin täytyy tunnistaa ja artikuloida ongelma vallitsevissa olosuhteissa, rakentaa toivoa antavia muutosnäköaloja ja lopulta ylittää olemassa olevat olosuhteet. Malli on sama kuin yhteiskunnallisissa utopioissa mutta tarkoittaa tässä tapauksessa henkilön persoonallisuutta. Päämääränä häämöttää unelmasubjekti, joka on ennen kaikkea taloudellisesti mutta myös muutoin sosiaalisesti mahdollisimman autonominen. Osa yrittäjyysinnostajista näkee laajamittaisilla yksilöllisillä muutoksilla myös suurempia yhteiskunnallisia seurauksia: kun riittävä määrä kansalaisia löytää oman sisäisen yrittäjyytensä, on seurauksena vääjäämättä myös yhteiskunnallinen muutos kohti entistä vapaampaa taloutta ja libertaristisempaa yhteiskuntaa. (Johnsen & Sørensen 2017; ks. myös Pyykkönen 2021.)

Yrittäjyyden utopiaa voi tarkastella myös utooppisuuden taloudellistumisena ja liberalisoitumisena: parempaa yhteiskuntaa kohti pyritään

kehittämällä kapitalistista kulttuuria, joka palvelisi yksilön vapautta entistä paremmin. Erityisesti tämä koskee vapautta toimia taloudellisesti. (Laurel 2001; Zietsma 2020. Idea ei toisaalta ole mitenkään uusi, ks. esim. Trincado & Santos-Redondo 2017.) Libertarianismin ja joidenkin mukaan myös uusliberalismin hengessä tämän uskotaan palvelevan lopulta myös yhteiskunnan kokonaishyvää eli kehittävän sen rakenteita ja käytäntöjä kohti yhteiskunnallista vapautta ja mahdollisuuksien tasa-arvoa (Hodgson 1999; Schwenkbeck 2017). Siihen ei kytketä tietyn ryhmän tai luokan etuja, vaan utopian kollektiivisuus näyttäytyy mahdollisimman vapaiden yksilöiden summana.

Tässä ja kahdessa edellisessä aluvuussa käsiteltyjä tapauksia voidaan pitää esimerkkeinä utooppisesta impulssista nyky-yhteiskunnassa – metamodernin utooppisuutena. Utooppinen unelmointi kohdistuu yksilöllisten fantasioiden ja halujen toteuttamiseen ja on etupäässä oman elämän ja sen olosuhteiden järjestämistä, olivatpa nuo olosuhteet sitten taloudellisia, kulttuurisia tai poliittisia. Yksilöstä on tullut utooppisen impulssin avainsubjekti. Utopiakeskustelussa tämä ”toivon privatisaatio” (Eskelinen & Lakkala & Pyykkönen 2020) liitetään laajempaan yksilöllistymiskehitykseen, jonka taustalla on muun muassa epäluottamus yhteisöllisten rakenteiden pysyvyyttä kohtaan sekä yksilöön fokuoituunut postmoderni kulttuuri.

Utooppiset toiveet perustuvat yhä enemmän yksilöllisiin ja atomisointuneihin motiiveihin, ja toiveille haetaan täyttymystä yksilöllisesti omaa elämää muuttamalla (Eskelinen & Lakkala & Pyykkönen 2020). Niiden toteuttamiseksi ei tavoitella muiden yksilöiden toiveiden kanssa yhteensopivia yhteiskunnallisia muutoksia. Tällaisen toiveikkuuden laajemmat yhteiskunnalliset merkitykset ovat hämäriä ja epätarkkoja. Yksilöllisten toiveiden ja halujen korostuminen vaikeuttaa vaihtoehtoisten yhteiskunnallisten tulevaisuuksien näkemistä, ja niiden toteuttaminen on usein myös suoraan ristiriidassa yhteisöllisempien tavoitteiden kanssa. Ilmeisin esimerkki tästä on yhtäältä yksilön halu toteuttaa omia utopioitaan materiaalisen kuluttamisen kautta ja toisaalta ihmisten ja ekosysteemien selviäminen ympäristökriisistä. Yhteisöstä pois kääntyminen voidaan utopian näkökulmasta nähdä narsismina, jossa yksilöllisesti tavoiteltu ja kulutettu onnellisuus näyttäytyy ensisijaisena.

(Hollow 2011, 27.) Tästä vallitsevalle tuntemusrakenteelle tyypillisestä individualismista keskustellaan metamodernismin teoriassa yllättävän vähän ottaen huomioon, että teoria oikeuttaa itsensä postmodernismin jälkeisyydellä ja merkityksellistää itsensä ambivalenssin ja huojuvuuden kautta (Rudrum 2019, 28).

Metamodernismi ja yhteiskunnalliset liikkeet

Sikäli kuin metamodernismi pyrkii olemaan irtiotto postmodernista ja postmodernistisesta kiinnittymättömyydestä, metamodernismin teorian olisi hyvä esittää kysymyksiä kollektiivisen toiminnan edellytyksistä. Onko metamodernismin kulttuurissa nähtävissä elementtejä, jotka edistävät yhteiskunnallista muutosta ja ihmisen organisoitumista utopioidensa tavoittelemiseksi?

Erityisesti yhteiskunnalliset liikkeet ovat kautta 1900-luvun toimineet väylänä yhdistää utooppisia visioita ja käytäntöjä tai vähintään kollektiivisesti hahmotella käytäntöjä utopioihin perustuen (Jamison 2012; Tarrow & Tilly 2015). Tähän on liittynyt yhteisten identiteettien ja intressien muotoilu ja niiden avulla operoiminen pienempien tai suurempien yhteiskunnallisten muutosten puolesta (Melucci 1989). Kollektiivisena mekanismina liikkeet ikään kuin automaattisesti ylittävät yksilöllisen toiminnan ja toiveikkuuden tason. Vaikka yhteiskunnallisten liikkeiden toimintatavat, muodot ja toiminnan aiheet ovat muuttuneet 2000-luvulla osin radikaalistikin (ks. esim. Kavada 2016), on niillä yhä keskeinen merkityksensä utooppisen ajattelun, toiminnan ja käytäntöjen luomisen voimavarana. Nykyliikkeet ovat utopian tavoittelun tai rakentamisen muotona itse asiassa melko hyvin synkroniassa metamodernismin oletusasetusten kanssa, sillä vain harva niistä tukeutuu modernin suuriin kertomuksiin. Ne etsivät toivoa postmodernissa kulttuurissa tai postpostmodernistisessä toivottomuudessa, ilmaisevat harvoin itseään ironian keinoin ja pyrkivät vastaamaan nykyhetkeä repiviin ja rakentaviin kriiseihin.

Viime vuosikymmenten tutkimusten mukaan liikkeet yhtiövallan kritiikistä ympäristöliikkeisiin ensinnäkin tarjoavat mahdollisuuden

verrattain autonomiseen yksilöllisen subjektiuden muutokseen, joka on utopioille välttämätön. Liikkeessä yksilö joutuu pohtimaan itseään, mielipiteitään ja toimintaansa suhteessa laajempaan yhteisöön ja laajempiin yhteiskunnallisiin muutostavoitteisiin. (Melucci 1996.) Tässä on kyse myös identiteetin uudelleen rakentamisesta yksilön ja yhteisön sekä niitä kehystävän yhteiskunnallisen kontekstin välillä. Toisaalta liikkeissä rakennetaan utooppiseen toimintaan liittyvää vuorovaikutuslista kollektiivista identiteettiä ja tuotetaan samalla poliittista, sosiaalista ja kulttuurista subjektiutta enemmän tai vähemmän autonomisella areenalla (mt.; Polletta & Jasper 2001). Liike kollektiivisena subjektina kamppailee tai neuvottelee laajemman yhteiskunnan kanssa pyrittäessä kohti laajempaa (utooppista) muutosta tai vähintään pyrkii artikuloimaan muutoksen ja sen tarpeen laajemmalti (Tarrow 1998; ks. myös Jamison 2012). Toisin kuin yksilöllistyneissä utopioissa, liikkeiden utooppisissa prosesseissa yksilölliset muutokset ovat lähtemättömästi sidottuja kollektiivisiin ja yhteiskunnallisiin muutoksiin.

Toisin sanoen, jos yleinen toiveikkuus, kriisien taju tai postmodernin jälkeisyys on kytkeytyäkseen konkreettisempaan yhteiskunnalliseen muutokseen, kysymys utopioiden muodosta on tärkeä, mutta vieläkin keskeisempi on kysymys organisoitumisesta. On eri asia muodostaa utooppisia ajatuksia yksin kuin osana toimivaa yhteiskunnallista liikettä, ja vasta tällaisissa liikkeissä utopiat alkavat materialisoitua yhteiskunnallisemmin. Liike on kollektiivisen oppimisen ja reflektion paikka. Parhaimmillaan tällaisessa poliittisessa liikkeessä tunnistetaan asiointilat kriittisesti ja suhtaudutaan kriittisen reflektiivisesti myös ihanneyhteiskunnan ”käsikirjoituksiin”. Tällainen poliittinen liike kykenee luomaan itselleen tulevaisuuteen suuntautuvan toimintastrategian, johon kuuluu jatkuva ajatus tuon strategian uudelleen arvioimisesta ja tarpeen mukaan jopa hylkäämisestä (Levitas 2013).

Metamodernismi vaikuttaa pohjimmiltaan epäröivän utopiaan sitoutumista vaikkakin haluaa elvyttää utooppisen impulssin (vrt. Jameson 2005, 6). Koska teoria on ollut erityisesti taiteentutkimukseen suuntautunut, sen piirissä ei ole juuri käsitelty yhteiskunnallisen muutoksen organisatorisia edellytyksiä tai kollektiivisesti utooppista ohjelmaansa refleктоivia muutosliikkeitä. Modernin ja postmodernin välisestä hei-

lunnasta kumpuaa yhtäältä kriisitietoisuus ja jonkinasteinen utooppisuuskin, toisaalta myös ironia ja yksilöllisyys, jotka estävät utopioiden toteutumisen substantiaalisemman käsittelyn. Myös yhteiskunnallisten ”pohjapiirustusten” pelko näyttäisi vaikuttavan metamodernismikeskusteluun vahvasti. Pelko perustuu nähdäksemme väärinkäsitykseen: vaikka utooppisia visioita paremmista yhteiskunnista onkin usein yhdistetty totalitaristisiin ideologioihin (Popper 1963; Berlin 1997), ei ole mitään syytä käsittää utooppista ohjelmaa väistämättömästi sortavana ja tulevaisuutta lukkoonlyöväenä ”pohjapiirustuksena”. Utooppinen ohjelma voidaan hyvin muotoilla myös avoimeksi, neuvoteltavissa olevaksi ja itsekriittiseksi. Ei ole mitään estettä sille, että utooppisen ohjelman sisällöstä voisi kiistellä: olennaista on, onko reflektoitavissa olevaa yhteiskunnallista utopiaa olemassa ylipäänsä.

Yhteenvetoa ja johtopäätöksiä

Olemme yllä esittäneet, että metamodernismin ajatukset tulisi ottaa vakavasti, mutta metamodernismin teoria ei vielä anna riittäviä välineitä toivon ja utopioiden vakavampaan käsittelyyn. Metamodernismiteoria lukee nähdäksemme nykyaikaa sikäli oikein, että aika on kriisien leimaamaa: finanssikriiseistä yleisten talouskriisien kautta geopolitiisiin konflikteihin, ekologisiin romahduksiin ja pandemiaan. Vermeulen ja van den Akker (2015, 2010) toteavat aivan oikein, että aikaamme luonnehtivat finanssikriisi, ilmastonmuutos ja keskiluokan kutistuminen yhteiskunnan polarisaation ja prekarisaation myötä: toisin sanoen eräänlainen pysyvän kriisiytymisen tunne. Kriisit voivat olla yhtä hyvin taloudellisia, poliittisia kuin ekologisikiäkin, mutta joka tapauksessa ne hallitsevat yhteiskunnallista ilmapiiriä. Metamodernismiteesi virittyy tätä taustaa vasten. Postmodernin ajan tyhjänpäiväisen kulutuskeskeisen yksilöllisyyden ja siihen liittyvän postmodernistisen relativismin, fragmentaarisuuden ja häilyvyyden – sekä toivottomuuden laajemman yhteiskunnallisen muutoksen suhteen – voidaan katsoa pitkälti väistyneen (postmodernin ja postmodernismin kritiikistä ks. esim. Callinicos 1991; Jameson 1991; Vermeulen ja van den Akker 2015; Yousef 2017). Väisty-

nyt on myös postmoderni usko siihen, että yhteiskuntaan kiinnittymisen voi pelkistyä yksilölliseksi identiteettityöksi, kun luokkakonfliktit ovat liudentuneet ja politiikka on tyypistynyt hallinnollisiksi ongelmiksi. Tosiasiassa yhteiskunta on edelleen täynnä materiaalisia jännitteitä ja nykyinen yhteiskunnallinen muoto perustuu riskien valtavaan tuotantoon (Beck 1992), mikä konkretisoituu erilaisten kriisien muodossa. Postmodernismin kertomus ja postmoderni mentaliteetti väistämättä heikkenevät, kun todellisuus käy niitä vastaan.

Metamodernismi siis kuvaa todellista yhteiskunnallista olotilaa tai tuntemusrakennetta mutta kaipaisi vahvempaa otetta siihen, mitä postmodernin mentaliteetin väistymisestä tulisi päätellä. Toivo palaa, mutta millaisessa muodossa? Miten pystytään rakentamaan yhteiskunnallisia muutosvisioita ja -liikkeitä? Metamodernismiteoria ei ole virheellinen, mutta toistaiseksi sen parissa ei ole artikuloitu merkittäviä irtiottoja postmodernismista, mitä tulee toivon suuntautumiseen, utopian muotoihin ja yhteiskunnalliseen muutokseen. Webbin käsitteillä se ilmentää päättävistä ja arvioivaa toivoa, ehkä myös kriittistä toivoa, mutta ei pääse kovin pitkälle varsinaisiin utopioihin. Metamodernismia voidaan lukea onnistuneena kuvauksena ”kevytutopioiden” aikakauden henkisestä maisemasta.

Metamodernismiteorian keskeisissä teksteissä esitetään paljonkin esimerkkejä utopian mahdollisuuksista. Käytännössä ne ovat paljolti kiinni yksilöllisissä tai kohdentumattomissa toivon muodoissa tai heiluvat yksilöllisten ja yhteiskunnallisten ilmaisujen välillä. Kiinnittyyksään yksilön haluihin ja toiveisiin utooppinen impulssi tuo näkyväksi individualismia korostavan postmodernin vaikutuksen metamodernissa. Monet metamodernismikeskustelun tieteelliset ja taiteelliset ajatukset ovatkin nimenomaan postmodernismikeskustelun jatkumoa, vaikka ne nimellisesti edustavat irtiotta siitä. Metamodernin kuvaamaa kulttuurin tilaa voitaisiinkin monelta osin edelleen käsitteellistää postmodernismin tai esimerkiksi ”notkean modernin” (Bauman 2002) käsittein.

Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että metamodernin käsite olisi turha tai ei kertoisi mitään tästä ajasta. Vallitsevassa kriisiytyvässä todellisuudessa ymmärretään, että on etsittävä toisenlaisia yhteiskunnallisen olemassaolon muotoja. Metamodernismin käsite on yksi tapa navigoida tässä

tilanteessa, mutta se on oireen eikä reitin kuvaus. Se on kiinni heilumisen ajatuksessa, toistaa postmodernismin ajatuksia ja väistää keskeisiä kysymyksiä atomisoitumisesta ja kollektiivisen organisaation mahdollisuudesta. Lisäksi se heijastaa kriisiajan kokemusta vain osittain.

Jos metamodernismista halutaan päästä eteenpäin, olisi utopiaa lähestyttävä taiteellisen ilmaisun tai aikalaisanalyysin ohella yhteiskunnallisen muutoksen näkökulmasta. Tällöin voidaan myös puhua transformatiivisista toivon muodoista. Se tarkoittaa irrottautumista puhtaasti yksilöllisistä toivon ja utopian muodoista sekä utooppisuuden yhdistämistä tunteen, vilpittömyyden ja toivon lisäksi organisoitumiseen ja strategiaan. Tähän orientaatioon kuuluu se, että tekoja utopian tavoitteliseksi ja niiden seurauksia on tarkasteltava kriittisesti aina uudelleen liikuttaessa kohti yhteiskunnallista muutosta, jolle ei ole määritelty lopullista loppua, vaikka tiettyjä vaiheita onkin jo hahmoteltu strategisesti. (vrt. Bloch 2000; Levitas 2013; Wright 2010).

Ennen kaikkea toiveikkuudella täytyy olla kohde. Ymmärrys siitä, että pahenevien kriisien yhteiskunta ei voi jatkaa samaan suuntaan eteenpäin, ei kanavoidu toivoksi vaan lopulta ainoastaan ahdistukseksi, jos organisaatio asiantilan muuttamiseksi ei ole osa toivon näkymää. Dogmaattisten ja autoritääristen utopian muotojen hylkääminen ei tarkoita, etteikö nykyisyydelle voisi tarjota ”vastakuvia” (Lakkala 2020). Huomio metamodernista tuntemusrakenteesta ei ole siis ainoastaan empiirinen havainto, vaan se herättää kysymyksen seuraavasta askeleesta. Mitä tulisi tehdä, jotta liikuttaisiin haluttuun suuntaan?

VIITTEET

- 1 Filosofisen aikakausikäsitteen ”moderniteetti” ja esteettisen ”modernismi”-termin välistä erosta ks. tämän teoksen johdanto. Tätä erottelua voidaan soveltaa myös postmodernin ja postmodernismin sekä metamodernin ja metamodernismin välisten suhteiden hahmottamiseen.

LÄHTEET

- Akker, Robin van den & Vermeulen, Timotheus 2017: Periodising the 2000s, or, the Emergence of Metamodernism. Teoksessa Akker, Robin van den & Gibbons, Alison & Vermeulen, Timotheus (toim.) *Metamodernism: Historicity, Affect and Depth After Postmodernism*. London: Rowman & Littlefield, s. 1–19.
- Annesley, James 2004: Pure Shores. Travel, Consumption, and Alex Garland's *The Beach*. – *MFS Modern Fiction Studies* 50:3, s. 551–569.
- Atanasova, Aleksandrina 2021: Re-examining utopia in contemporary consumption. Conceptualization and implications for marketing. – *AMS review* 11:1–2, s. 23–39.
- Atkins, Jill & Atkins, Barry Colin & Thomson, Ian & Maroun, Warren 2015: "Good" news from nowhere: imagining utopian sustainable accounting. – *Accounting, Auditing & Accountability Journal* 28:5, s. 651–670.
- Bargár, Pavol 2021: The Modern, the Postmodern, and... the Metamodern? Reflections on a Transforming Sensibility from the Perspective of Theological Anthropology. – *Transformation (Exeter)* 38:1, s. 3–15.
- Bauman, Zygmunt 2002: *Notkea moderni*. Suom. Jyrki Vainonen. Tampere: Vastapaino. Englanninkielinen alkuteos 2000.
- Beck, Ulrich 1992: *Risk Society. Towards a New Modernity*. London: Sage Publications.
- Benson, Michaela & O'Reilly, Karen 2009: Migration and the Search for a Better Way of Life: A Critical Exploration of Lifestyle Migration. – *The Sociological Review* 57:4, s. 608–625.
- Berlin, Isaiah 1997: The Pursuit of the Ideal. Teoksessa Hardy, Henry & Hausheer, Roger (toim.) *The Proper Study of Mankind. An Anthology of Essays*. London: Chatto & Windus, s. 1–16.
- Bloch, Ernst 1986: *The Principle of Hope. Volume One*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- Bloch, Ernst 2000: *The Spirit of Utopia*. Stanford: Stanford University Press.
- Callinicos, Alex 1991: *Against Postmodernism. A Marxist Critique*. London: Polity Press.
- Claeys, Gregory 2013: News from Somewhere. Enhanced Sociability and the Composite Definition of Utopia and Dystopia. – *History*. Vol. 98, No. 2 (330) (April 2013), 145–173.
- Claeys, Gregory 2022: *Utopianism for a dying planet. Life after Consumerism*. Princeton/Oxford: Princeton University Press.
- Dolan, Jill 2005: *Utopia in Performance. Finding Hope at the Theater*. Ann Arbor: University of Michigan press.
- Eringfeld, Simone 2021: Higher Education and its Post-Colonial Future. Utopian Hopes and Dystopian Fears at Cambridge University during Covid-19. – *Studies in Higher Education* 46:1, s. 146–157, DOI: <https://doi.org/10.1080/03075079.2020.1859681>.
- Eskelinen, Teppo & Lakkala, Keijo, & Pyykkönen, Miikka 2020: The Privatization and Recollectivization of Hope. Teoksessa Eskelinen, Teppo (toim.) *The Revival of Political Imagination: Utopia as Methodology*. London: Zed books, s. 37–53.
- Gibbons, Alison 2021: Metamodernism, the Anthropocene, and the Resurgence of Historicity. Ben Lerner's 10:04 and "The Utopian Glimmer of Fiction". – *Critique: Studies in Contemporary Fiction* 62:2, s. 137–151

- Goldman, Robert 1992: *Reading Ads Socially*. London: Routledge.
- Haikkola, Lotta & Myllyniemi, Sami 2020: *Hyvää työtä! Nuorisobarometri 2019*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Harni, Esko 2019: Yrittäjyyskasvatuksen episteeminen hallinta. – *Kasvatus & Aika* 13:1, s. 4–18.
- Harvey, David 2000: *Spaces of Hope*. Berkeley: University of California Press.
- Hodgson, Geoffrey M. 1999: *Economics and Utopia: Why the Learning Economy is not the End of History*. London: Routledge.
- Hollow, Matthew 2011: Perfect Lives. Lifestyle Magazines and Utopian Impulses in Contemporary British Society. – *International Journal of Cultural Studies* 15:1, s. 17–30. <https://doi.org/10.1177/1367877911411792>.
- Hudson, Wayne 1982: *The Marxist Philosophy of Ernst Bloch*. Basingstoke: Macmillan Press.
- Jacoby, Russell 2005: *Picture Imperfect. Utopian Thought for an Anti-Utopian Age*. New York: Columbia University Press.
- Jameson, Fredric 1991: *Postmodernism, or, the Cultural Logic of Late Capitalism*. Durham: Duke University Press.
- Jameson, Fredric 2005: *Archeologies of the Future. The Desire Called Utopia and Other Science Fictions*. London: Verso.
- Jamison, Andrew 2012: Social Movements as Utopian Practice. Teoksessa Jacobsen, Michael Hviid & Tester, Keith (toim.) *Utopia. Social Theory and the Future*. London: Routledge.
- Johnsen, Christian Garmann & Sørensen, Bent Meier 2017: Traversing the Fantasy of the Heroic Entrepreneur. – *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research* 23:2, s. 228–244.
- Karhu, Mikko 2019: Utopioiden paluu aluekehittämiseen. – *Versus*. 2.9.2019. <https://www.versuslehti.fi/tiededebatti/utopioiden-paluu-aluekehittamiseen/>. Viitattu 3.8.2024.
- Karhu, Mikko 2022: *Utopiat ja utopiankaltaisuus aluekehittämisessä*. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- Karisto, Antti 2008: *Satunmaa. Suomalaiseläkeläiset Espanjan Aurinkorannikolla*. Helsinki: SKS.
- Kavada, Anastasia 2016: Social Movements and Political Agency in the Digital Age. A Communication Approach. – *Media and Communication* 4:4, s. 8–12.
- Kellner, Douglas 1998: *Mediakulttuuri Suom*. Riitta Oittinen. Tampere: Vastapaino. Englanninkielinen alkuteos 1995.
- Kirby, Alan 2009: *Digimodernism. How New Technologies Dismantle the Postmodern and Reconfigure our Culture*. New York: Continuum.
- Kraftl, Peter 2010: Architectural Movements, Utopian Moments. (In)Coherent Renderings of the Hundertwasser-haus, Vienna. – *Geografiska Annaler, Series B, Human Geography*, 92:4, s. 327–345. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0467.2010.00356.x>.
- Lakkala, Keijo 2020: Disruptive utopianism. Opening the present. Teoksessa Eskelinen, Teppo (toim.) *The Revival of Political Imagination. Utopia as Methodology*. London: Zed books, s. 20–36.
- Lakkala, Keijo & Pyykkönen, Miikka 2018: Sosialismi ja utopia tänään – vastausvuorossa Erik Olin Wright. – *Niin & näin* 1/2018. <https://netn.fi/artikkeli/sosialismi-ja-utopia-taanan-vastausvuorossa-erik-olin-wright>. Viitattu 3.8.2024.

- Laurel, Brenda 2001: *Utopian Entrepreneur*. Cambridge (MA): MITpress.
- Levitas, Ruth 2013: *Utopia as Method. The Imaginary Reconstitution of Society*. New York: Palgrave Macmillan.
- Lopez-Galviz, Carlos & Buscher, Monika & Freudendal-Pedersen, Malene 2020: Mobilities and Utopias: a critical reorientation. – *Mobilities* 15:1, s. 1–10.
- Melucci, Alberto 1989: *Nomads of the Present. Social Movements and Individual Needs in Contemporary Society*. Philadelphia: Temple University Press.
- Melucci, Alberto 1996: *Challenging Codes. Collective Action in the Information Age*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mononen-Batista Costa, Sari 2022: Yrittäjyys tyhjänä merkitsijänä. Tiedon ja subjektiuden tuotanto yrittäjyyskasvatuksessa. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Polletta, Francesca & Jasper, James M. 2001: Collective Identity and Social Movements. – *Annual Review of Sociology* 27, 283–305.
- Popper, Karl R. 1963: *Conjectures and Refutations. The Growth of Scientific Knowledge*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Pyykkönen, Miikka 2021: Yrittäjäkansalaisuuden rakentaminen ja terapeutinen valta. Teoksessa Brunila, Kristiina & Harni, Esko & Saari, Antti & Ylöstalo, Hanna (toim.) *Terapeutttinen valta. Onnellisuuden ja hyvinvoinnin jännitteitä 2000-luvun suomessa*. Tampere: Vastapaino, s. 265–291.
- Rudrum, David 2019: *New Directions in Philosophy and Literature*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Sandbacka, Kasimir 2021: ”Me halutaan käsikirjoittaa toinen maailma”. Metamoderni utooppisuus Emma Puikkosen Eurooppalaisissa unissa ja Riikka Pulkkinen Parhaassa mahdollisessa maailmassa. – *Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti Avain* 1/2021, s. 22–37.
- Schrag, Nicole 2023: Metamodernism and counterpublics: politics, aesthetics, and porosity in Ali Smith’s Seasonal Quartet. *Textual Practice*, 37:12, s. 2019–2038, DOI: 10.1080/0950236X.2022.2150295.
- Schwenkbeck, Rahima Aaliyah 2017: *Doing Business in Utopia: An Analysis of Entrepreneurship in Three Intentional Communities, 1967–1979*. Dissertation, The George Washington University.
- Stone, Chris 2018: Utopian Community Football? Sport, Hope and Belongingness in the Lives of Refugees and Asylum Seekers. – *Leisure Studies* 37:2, s. 171–183. <https://doi.org/10.1080/02614367.2017.1329336>.
- Tarrow, Sidney 1998: *Power in Movement. Social Movements and Contentious Politics*. Second Edition. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tarrow, Sidney & Tilly, Charles 2015: *Contentious Politics*. New York: Oxford University Press.
- Trincado, Estrella & Santos-Redondo, Manuel 2017: *Economics, Entrepreneurship and Utopia. The Economics of Jeremy Bentham and Robert Owen*. London: Routledge.
- Vermeulen, Timotheus & Akker, Robin van den 2010: Notes on Metamodernism. – *Journal of Aesthetics & Culture* 2:1. <https://doi.org/10.3402/jac.v2i0.5677>.
- Vermeulen, Timotheus & Akker, Robin van den 2015: Utopia, Sort of. A Case Study in Metamodernism. – *Studia Neophilologica* 87:1, s. 55–67.
- Webb, Darren 2008: Exploring the Relationship between Hope and Utopia. Towards a Conceptual Framework – *Politics* 28:3, 197–206.

- Williams, Raymond 2001/1954: Film and the dramatic tradition. Teoksessa Higgins, John (toim.) *The Raymond Williams reader*. Oxford: Blackwell Publishers, s. 25–41.
- Woodruffe, Helen R. 1997: Eschatology, Promise, Hope. The Utopian Vision of Consumer Research. – *European Journal of Marketing* 31:9–10, s. 667–676. <https://doi.org/10.1108/03090569710179986>.
- Wright, Erik Olin 2010: *Envisioning Real Utopias*. London: Verso.
- Wright, Erik Olin 2023: *Kuinka olla antikapitalisti 2000-luvulla*. Tampere: Vastapaino.
- Yousef, Tawfiq 2017: Modernism, Postmodernism, and Metamodernism. A Critique. *International Journal of Language and Literature* 5:1, s. 33–43.
- Zietsma, Charlene 2020: Why Business Should Imagine Utopia. *Network for Business Sustainability*. <https://nbs.net/articles/why-business-should-imagine-utopia/>. Viitattu 3.8.2024.